

Z historie a současnosti univerzity

Z dějin sociologie na MU v Brně

VRATISLAV KADLEC

V létě roku 1934 se americký sociolog E. E. Eubank vydal na cestu po Evropě s úmyslem navštívit významné sociology v Anglii, Německu, Francii a Rakousku, jakož i v Československu a Polsku. Smyslem jeho cesty bylo podat na základě osobního kontaktu a rozhovorů s předními sociology a návštěvy jejich pracovišť zasvěcený obraz o stavu sociologie v Evropě. Plánovány byly dvě publikace: první *The Making of Sociology* – měla popsat vznik a vývoj sociologie v Anglii, Německu, Rakousku, Francii, Itálii, Rusku, Švýcarsku, Belgii, ČSR, Polsku a USA; druhá kniha pak s názvem *The Makers of Sociology* měla představit přední sociology shora uvedených zemí.

Získaný materiál začal Eubank zpracovávat v roce 1936. Během příprav k vydání zmíněných dvou svazků došlo pro Eubanka k nemilému překvapení. Vinou neexistující komunikace (v oné době – pozn. VK) mezi jednotlivými sociologickými pracovišti na amerických univerzitách nebyl informován, že na stejné problematice pracovali H. E. Barnes a H. Becker, kteří pak začátkem roku 1938 vydali knihu *Social Thought from Lore to Science* (1200 stran), kde se zabývají vývojem sociologie a sociologických institucí na celém světě. Za těchto okolností odmítl Eubankův nakladatel jeho knihy vydat, protože by byly prakticky neprodejně, a Eubank se musel svého plánu vzdát.

V roce 1981 dostal mladý německý sociolog Dirk Käsler nabídku k studijnímu pobytu na sociologickém oddělení chicagské univerzity, aby mohl doplnit svou habilitační práci o vývoji ranné německé sociologie v letech 1909 – 1934 vyhodnocením Eubankova materiálu. Tento materiál jej tak zaujal, že vedle své habilitace zpracoval Eubankovu anabázi a vydal ji r. 1985 knižně pod názvem *Soziologische Abenteuer* s podtitulem *E. E. Eubank besucht europäische Soziologen im Sommer 1934*. (Sociologické dobrodružství. E. E. Eubank navštěvuje v létě 1934 evropské sociology). Tato neobyčejně zajímavá kniha, ze které budu teď (s povolením autora) citovat pasáže týkající se československé a speciálně brněnské sociologie, je dostupná bohužel jenom v němčině.

Rozhovory s jednotlivými dotazovanými osobami probíhaly podle stejného schématu. Na konci rozhovoru si Eubank zaznamenal písemně jeho obsah a udělal několik snímků dotyčných osob (případně krajiny). Velmi pozorně si zaznamenával vše, co se mu zdálo hodné vědění. S mnoha osobami, s nimiž se setkal, udržoval po své cestě písemný styk a s několika z nich uzavřel pevné a dlouholeté přátelství jako např. s brněnskými Antonínem a Soňou Obrdlíkovými.

Dirk Käsler: Soziologische Abenteuer. (Sociologické dobrodružství) str. 110-114 (český překlad – VK)

Arnošt Bláha

Z Lipska odjel Eubank do Prahy a 21. srpna tam dorazil. Marně se pokoušel setkat se s Emanuelem Chalupným, který se nedostavil na domluvené místo srazu a nebyl k dosažení ani ve svém bytě. Rovněž tak zbytečné se ukázaly jeho pokusy o setkání s Alicí Masarykovou (dcerou prezidenta a sociologa T. G. Masaryka), kterou Eubank znal ještě ze studentských let na chicagské univerzitě. A tak strávil dopoledne procházkami Prahou, kterou označil za jedno z nejzajímavějších měst v Evropě.

Odpoledne 21. srpna odjel do Brna. Na nádraží jej už očekával Arnošt Bláha se sešitem American Journal of Sociology, což bylo domluvené poznávací znamení. Eubank líčí pětapadesátiletého Bláhu jako průměrně velkého, dobře urostlého, černovlasého, hladce oholeného muže, který působil sportovním dojmem. Jako obzvláště pozoruhodné zaznamenal Eubank Bláhův velice přátelský úsměv, spojený s dobrotivými a zdvořilými společenskými způsoby. Ještě než si oba muži podali ruce, měl Eubank pocit dlouholeté důvěrné známosti. Bláha pozval Eubanka hned k sobě domů, kde hostovi nabídl veliký pokoj s koupelnou, což ten, po své dlouhé cestě vlakem uvítal s radostí.

Bláhova manželka byla na návštěvě u své provdané dcery, přesto dostal Eubank bohatou večeři připravenou Bláhovou hospodyní. Dům na Neumannově ul. č. 32 byla relativně nová budova obklopená ovocnými stromy; z okna Eubankova pokoje bylo vidět na protější straně zalesněný kopec. Po polévce, rybě, pečení a zákusku hovořili oba muži hluboko do noci o sociologii a přes určité jazykové potíže (oba mluvili jen lámanou němčinou) si náramně dobře rozuměli.

Po vydatné snídani se projeli městem, prohlédli si po městě roztroušené budovy univerzity a po zemských silnicích projeli krajinou, kterou vzhledem k její čistotě srovnal Eubank s Holandskem. V kopečnaté krajině navštívili pak jeskyně, do kterých se vjíždělo podzemní řekou na motorových člunech (zřejmě Macocha – pozn. VK). Na zpáteční cestě zaznamenal Eubank v okolí cesty mnoho svatých obrázků a božích muk, u kterých se venkovští obyvatelé křičovali.

Po návratu do Brna jedli oba sociologové v nádražní restauraci, kde si objednali českou specialitu – pečené křepelky. Když potom večer nastoupil Eubank do nočního rychlíku na Vídeň, měl pocit, že opouští dlouholetého přítele.

Z Eubankových záznamů o rozhovorech s Arnoštem Bláhou:

„V Československu není sociologie nic nového. Náš prezident Tomáš Masaryk byl už před 1. světovou válkou profesorem filozofie se zvláštním zřetelem k sociologii na pražské univerzitě, a tedy prvním sociologem. Po válce nabývala sociologie u nás neustále více na významu. Na všech třech univerzi-

tách, tj. v Praze, Brně a Bratislavě, lze získat doktorát filozofie v sociologii. Sociologii přednášejí:

v Praze

- Josef Král, profesor pro dějiny filozofie a sociologie,
- Karel Galla, soukromý docent pro sociologii,
- Emanuel Chalupný, soukromý docent pro sociologii,
- Edvard Beneš, náš ministr zahraničí a honorární profesor pro sociologii, který už ale nepřednáší,

v Brně

- Arnošt Bláha, profesor pro sociologii,
- Josef Ludvík Fischer, soukromý docent pro sociologii,

v Bratislavě

- Otokar Machotka, soukromý docent pro sociologii.

K získání titulu dr. phil. musí být předložena disertační práce a absolvovány přísné zkoušky před zvláštní komisí, to vše po regulérním čtyřletém studiu na univerzitě (obyčejně trvá studium o dva roky déle). Počet absolventů tohoto studia je poměrně malý; v Praze jsou to 3-4 za rok, v Brně 3 a v Bratislavě 2.

V Brně na Masarykově univerzitě zapisuje sociologii kolem 250 studentů, přičemž jsem v jednom semestru měl na přednáškách 200 studentů. Průměrný věk doktorandů je kolem 24 let.

Těžiště mých zájmů v sociologii leží v praxi, ve výzkumné práci. Mé práce se zabývají sociologií sedláka, dělníka, ženy a dětí. V současné době pracuji na knížce o sociologii inteligence, přičemž pojmám inteligenci ne jako společenskou třídu, ale jako sociologickou kategorii. Přesto uznávám fundamentální význam základních principů pro sociologii, a podle mého mínění vývoj čisté sociologie teprve právě začal. Přestože pracuji v oblasti aplikované sociologie, jsem přesvědčen o tom, že teoretická (čistá) sociologie a aplikovaná sociologie musí pracovat a jít ruku v ruce. Na poli teoretické (čisté) sociologie pracuje u nás v Československu nejnintenzivněji dr. Chalupný, který doposud napsal 15 svazků systematické sociologie, z nichž 5 již bylo uveřejněno.“

■ ■ ■

Oba muži, kteří si tak dobře rozuměli, se dohodli na další spolupráci. Tak např. Eubank má napsat příspěvek pro Sociologickou revui (nejdůležitější odborný sociologický časopis v Československu, jehož vydavatelem je Bláha), který bude v roce 1937 uveřejněn. V následujících letech až po rok 1938 se mezi Bláhou a Eubankem rozvinula obširná korespondence. Tento kontakt byl

navíc zesílen přátelskými vztahy mezi Eubankem a Bláhovým zetěm A. Obrdlíkem (oženil se r. 1932 s Bláhovou dcerou Soňou), který studoval v letech 1924-1927 sociologii na brněnské univerzitě. V letech 1927 a 1928 studoval Obrdlík na univerzitě ve Strasburgu a v Paříži na Sorbonně, načež v r. 1930 promoval na dr. phil. v Brně. Po absolvování vojenské služby a výkonu zaměstnání jako gymnaziální učitel v Brně, strávil v roce 1935 jeden rok v USA jako fellow Rockefellerovy nadace především na univerzitě v Chicagu, dále na Columbia University a na Harvardské univerzitě. V té době se seznámil osobně s Eubankem a ten Obrdlíka a jeho ženu pozval k sobě do Cincinnati. Později jde Obrdlík se svou ženou do Londýna na London School of Economics a pokračuje potom dále v cestě po Francii, Itálii a Švýcarsku. V červnu 1938 se stal soukromým docentem sociologie na univerzitě v Bratislavě.

Po celou tuto dobu udržují Bláha i Obrdlík s Eubankem čilý písemný styk, jehož přičiněním vyvine Eubank zvláštní zájem o sociologii v Československu. Masarykova sociologická společnost se sídlem v Brně jej jmenovala (mimořádně už před jeho návštěvou u Bláhy) dopisujícím členem Společnosti (doklad o tom je 10. 5. 1934 podepsán Chalupným) a on napsal příspěvek o Masarykovi pro Social Forces. V listopadu 1938, tedy v době velikého vnitro- a zahraničněpolitického napětí v Československu prosí Bláha a Obrdlík Eubanka, aby informoval americkou veřejnost o osudu naší země. V 3. a 4. čísle Sociologické Revue otiskuje vydavatel mezi jiným osobní Eubankův dopis, ve kterém přeje pisatel této zemi spravedlnost a mír. Vztahy, které vznikly na základě Eubankových návštěv v roce 1934, měly – stejně jako v případě F. Oppenheimera – působivé pokračování: Eubank pomůže Obrdlíkovým opustit Československo a založit novou existenci ve Spojených státech.

Redakci Universitas došlo

Daniel Schwarz, Ladislav Dušek (editoři), *RITM REPORT. Informační technologie a telemedicína ve výuce klinických a zdravotnických oborů*, Masarykova univerzita Brno, 2005

Theory and Practice in English Studies. Volume 3. Edited by Jan Chovanec. Masaryk University, Brno, 2005

Theory and Practice in English Studies. Volume 4. Edited by Jan Chovanec. Masaryk University, Brno, 2005

Východiska a trendy vývoje českého práva po vstupu České republiky do Evropské unie, Jan Hurdík, Josef Fiala(eds.), Spisy Právnické fakulty MU v Brně, řada teoretická, Masarykova univerzita Brno, 2005

Aktualnyje problemy obučeniya russkomu jazyku VII. Sborník prací Pdf č. 185. Řada jazyková a literární č. 36. Masarykova univerzita v Brně, 2005

Šárka Dvořáková, *Sportovní marketing*. Masarykova univerzita v Brně, 2005